

I. Ú V O D .

---

§. 1. O hospodaření a hospodárnosti.

I. Podnětem a východiskem hospodářské činnosti lidské jsou přerozmanité potřeby, které má člověk - jako každý živý organismus - jak pro zachování a rozvoj pouhé fysické existence (potrava, oděv, příbytek), tak pro povznesení svého života vnitřního, duševního (ozdoba, zábava, vzdělání). Potřeby tyto lze ukojiti jen různými silami a látkami (hmotami) přírodními (j. vzduch, světlo, teplo, voda, látky minerální, rostlinné, živočišné atd.), vůbec předměty světa vnější (t. j. mimo člověkovu osobnost jeoucím).

Tyto předměty, t. j. statky, však poskytuje příroda člověku jen zřídka a jen pro skrovnou část potřeb jeho. Každý hotový "přírodní dar" v dostatečné hojnosti a ve stavu k bezprostřednímu použití způsobilém. Zpravidla musí člověk tyto statky již dle různých poměrů přírodních a kulturních upravovati, svým osobním potřebám přizpůsobovati, je uměle rozmnožovati a statky spotřebované jinými nahrazovati, tedy na jejich získání, rozmnožování a udržení jistou osobní námahu

(práci) a jisté oběti hmotné (suroviny, pomocné látky, nástroje, t.zv. kapitály) vynakládati.

Poněvadž pak potřeby člověkovy ustavičně se obnovují (potrava, oděv), množí (věkem, rodinou), rozčleňují a zušlechťují (vzděláním, postavením), kdežto hmotné věci, k jich ukojení potřebné, ihned nebo časem úplně se spotřebovávají, musí člověk v své činnosti za opatřováním hmotných statků pro své potřeby ustavičně pokračovati, a ji rozumem řídit.

Tuto trvalou, promyšlenou (záměrnou) činnost člověka, směřující k opatřování, uchovávání a používání hmotných (zevních) statků, potřeby jeho ukojujících, zoveme hospodařením.

Hospodaření nezahrnuje veškeru činnost (práci) člověkovu, neboť pracuje se i pro účely vyšší, mimohospodářské, aniž zahrnuje veškeru činnost pro vnější ukojování potřeb, neboť k této patří i zdravotnictví, tělocvik, procházka. avním oborem hospodářské činnosti jest hospodářská výroba atků (stroje, zboží), avšak i hospodářské výkony a služby obchod, doprava).

II. Jakožto bytost rozumová člověk při opatřování hmotných statků pro své potřeby srovnává osobní námahy i věcné oběti s dosaženým či očekávaným účinkem a snaží se, aby co nejmenšími obětmi a prostředky dosáhl co nejdokonalejšího

ukojení potřeb.

Tato zásada co největšího výsledku nejmenší obětí patří k tak základním požadavkům hospodářské činnosti, že byla nazvána zásadou hospodárnosti (principem ekonomickým a vkládána druhy do samého pojmu hospodaření. Každé rozumné hospodaření jest ovládáno touto zásadou, ona provází nás celý procesem života hospodářského, při výrobě jako při použití (spotřebě) statků, má v hospodářském životě národů podobnou úlohu jako ve fysice Newtonův zákon gravitační (Böhm-Bawerk).

Ovšem úměrnost mezi vynaloženými obětmi a dosaženým výsledkem jest tak prostým příkazem rozumnosti, že se má projevovati ve všech oborech lidské činnosti (i vědecké, umělecké atd.), ne pouze v hospodářské (mluví se na př. o "ekonomii hlasu" při zpěvu, hospodárným jest na př. nejúčelnější výběr, zjednání a upotřebení pomůcek pro účely vědecké nebo vyučovací a pod.).

S druhé strany však i v samé činnosti hospodářské může býti uplatňování se zásady hospodárnosti vyloučen nebo modifikováno omylem (subjektivně vzniklým nebo od jiného úmyslně přivozeným), vnějším nátlakem, dobrovolným zatlačením vlastního prospěchu (hospodářského egoismu) z důvodů ethických a pod. i nemyslívou nehospodárností.

III. Všeliká činnost za účelem získávání hmotných statků pro ukojování potřeb lidských má dvojí stránku :

a) technickou, jde-li o to, statků za daného stavu lidských dovedností a prostředků vůbec k ukojení nějaké potřeby v příslušné kvantitě, kvalitě i době nabytí (je vyrobiti, vytěžití) a použití (technika, zemědělská, hornická, tkalcovská, cukrovarská, železniční, bankovní, kupecká) beze zřetele na poměr výsledku k vynaloženým obětem;

b) ekonomickou, jde-li o to, nabývati a používati statků se zřetelem na poměr mezi oběti a požitky hospodařícího subjektu, tedy dle principu ekonomického (jenom touto ekonomickou stránkou hospodářské činnosti zabývá se politická ekonomie).

Lze si mysliti hospodářské činnosti technicky přípustné, ale ekonomicky pochybené (na př. dobývání kovu z chudé rudy, intenzivní obdělávání půdy, kde není odbytu plodin za přiměřené ceny).

Ovšem jde tu vždy o relativně nejmenší oběť vzhledem k účelu, jehož se jí dosíci má, nikoliv o oběť absolutně nejmenší.

IV. Činnost hospodářská, zásadou hospodárnosti ovládaná, zahrnuje v době nejen

a) nabývání (opatřování) hmotných prostředků k ukojení potřeb (jak tvrdí Held a Menger), nýbrž i

b) uchovávání a ochranu jich před nezamyšleným zma-
rem a

c) konečný cíl hospodářské činnosti : účelné a účinné užití nabytých a uchovaných statků k ukojení potřeb člověka (spotřeba), t.j. vlastně "převod vnějších, neosobních sil a užitečností v osobní, vniterné síly, schopnosti a vlastnosti (zdraví, tělesná síla, duchovní a mravní pokrok) individua" (Kaizl).

Ve všech těchto fázích hospodářského konání musí se uplatňovati zásada hospodárnosti, k čemuž jest tím více podnětu, čím více rozvojem hospodářským a kulturním pochod hospodářský od výroby statku ke konečné jeho spotřebě se stak delším a spletitějším (dříve výroba i spotřeba statku v téže domácnosti, dneš přerozmanité přechody od výrobce přes velkoobchod, drobné obchodníky atd. až ke spotřebiteli).

V. Snaha po co největším blahobytu a užitku nesmí se chápati tak, jakoby cílem hospodaření byl snad jen egoistický prospěch nebo dokonce jen vydělávání a hromadění peněz, účelem hospodářské činnosti člověka jest sice ukojení jeho potřeb, avšak nikoliv pouze potřeb tělesných, nýbrž i jeho cílů rozumových a mravních. Není tedy hospodaření samo o sobě účelem, nýbrž jen prostředkem k všestrannému rozvoji člověka, národa a lidstva.

Proto také zásada hospodárnosti nesmí se uplatňovati na úkor vyšších cílů, zejména mravních, na př. zmenšování výrobních nákladů nemírným využitkováním sil pracovních.

Na dostatečných prostředcích hmotných závisí v našem obchodovém hospodářství též úkoj potřeb duševních, také politická moc bývá druhdy (ne vždycky) doprovodem hospodářské moci a blahobytu národa. S druhé strany nesmí býti význam hmotného blahobytu pro subjektivní blaho a štěstí individua přeceňován - ani nyní v době, kdy jsme tolik vzdáleni Diogena a náboženských asketů, vždy jsou však vyšší statky než pouze hospodářské, o něž člověku i národu jest usilovati, a nezřídka býval hmotný blahobyt národa provázen jeho úpadkem kulturním i mravním.

§ 2. O potřebách.

I. Potřebou (Bedürfnis) rozumíme pocit nedostatku (pasivní funkce), spojený se snahou tento nedostatek určitým způsobem a prostředkem odstraniti (aktivní funkce).

Není tedy ještě potřebou neurčitá touha bez cíle konkrétního a dosažitelného a bez vědomé snahy po jeho dosažení.

Nedostatek, který tuto snahu po odpomoci vzbuzuje, může býti buď positivní strast, o jejíž odstranění usilujeme (hlad, žízeň, zima, déšť), nebo jde jen o zvýšení stavu jinak uspokojivého (na př. účastí v koncertě, koupí uměleckého díla, zábavní cestou).